

Λατινοκρατούμενες περιοχές

Η διανομή βυζαντινών εδαφών μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους

Βασιλικό οικόσημο των Λουζινιάν δεξιά, και βυζαντινό της δυναστείας των Παλαιολόγων, αριστερά. Κύπρος, τμήμα επιστυλίου του εικονοστασίου του ναού του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στον Πέδουλα, 1474. Ο Ριχάρδος Α' ο Λεοντόκαρδος, μετέχοντας στην Τρίτη Σταυροφορία, πέρασε το 1191 από την Κύπρο καθώς ταξίδευε για τους Αγίους Τόπους. Νικώντας τον Ισαάκιο Κομνηνό (Μάιος 1191) κατέκτησε το νησί και σύντομα βρήκε αγοραστής τους Ναΐτες ιππότες στους οποίους και την πούλησε. Πάσχα του 1192, ο ντόπιος πληθυσμός ξεσηκώθηκε και πολιορκώντας τους Ναΐτες στη Λευκωσία, εκείνοι επεδόθησαν σε πρωτοφανή σφαγή του πλήθους. Για να γλιτώσουν οι Ναΐτες από την ταραχή, επέστρεψαν το νησί στο Ριχάρδο. Εκείνος βρήκε καινούργιο αγοραστή στην ίδια τιμή και με τους ίδιους φόρους. Ο νέος αγοραστής ήταν ο Φράγκος (Γάλλος) ευγενής Γκι ντε Λουζινιάν, βασιλιάς του φράγκικου βασιλείου των Ιεροσολύμων, το οποίο όμως, είχε απωλέσει από τους Μουσουλμάνους. Ο Γκι ντε Λουζινιάν πέθανε δύο χρόνια αργότερα και κληρονόμησε το νησί ο αδελφός του, Αμάλριχος ντε Λουζινιάν. Αυτός την οργάνωσε σε ανεξάρτητο βασίλειο, το οποίο αναγνωρίστηκε το 1197. Η δυναστεία των Φράγκων βασιλέων έμεινε στην Κύπρο μέχρι το 1489. Στη συνέχεια παραδόθηκε στους Βενετούς μέχρι το 1571.

Της Αγγελικής Πανοπούλου

ΚΑΤΑ τη διάρκεια της πολιορκίας της Κωνσταντινούπολης και πριν από την άλωση (1204) οι σταυροφόροι είχαν συμφωνήσει τον τρόπο διανομής και το καθεστώς των εδαφών που θα κατακτούσαν. Η συμφωνία αυτή (pactum comune) ουσιαστικά αποτέλεσε τη βάση της Partitio terrarum Imperii Romaniae, της διανομής δηλαδή των εδαφών της βυζαντινής αυτοκρατορίας που κατακτήθηκαν στη συνέχεια. Το βυζαντινό έδαφος χωρίστηκε σε έξι κλή-

ρους, από τους οποίους δύο αναλογούσαν στους σταυροφόρους, δύο στον Βυζαντινό αυτοκράτορα και δύο στους Βενετούς. Σε κάθε ένα από τα τρία μέρη αναλογούσε επίσης ένα τμήμα της Θράκης και ένα της Κωνσταντινούπολης. Σταδιακά ο ελληνικός χώρος κατακτήθηκε από τους σταυροφόρους με επικεφαλής τον Βονιφάτιο Μομφερρατικό. Ανάλογα με τη διάρκεια της λατινικής κυριαρχίας οι ελληνικές περιοχές που πέρασαν στους Φράγκους διακρίνονται σε αυτές που η περίοδος της λατινικής κυριαρχίας ήταν βρα-

χύβια και σε εκείνες που διατηρήθηκε αιώνες.

Κωνσταντινούπολη – Θεσσαλονίκη

Επειτα από επίπονες διαπραγματεύσεις εκλέχτηκε (9 Μαΐου 1204) αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης ο κόμης της Φλάνδρας Βαλδουίνος, ενώ στον πατριαρχικό θρόνο τοποθετήθηκε ο Βενετός Θωμάς Μοροζίνης. Η λατινική αυτοκρατορία της Κωνσταντινούπολης, έχοντας να αντιμετωπίσει τους Έλληνες της Νί-

καιας και της Ηπείρου, τους Βούλγαρους, τους Ούγγρους και τους Μογγόλους, διατηρήθηκε μέχρι το 1261, οπότε ανακτήθηκε από τον Μιχαήλ Παλαιολόγο.

Ο Βονιφάτιος Μομφερρατικός, που απέτυχε να εκλεγεί αυτοκράτορας, κατόρθωσε με τη βοήθεια των Βενετών να αποσπάσει από τον Βαλδουίνο το βασίλειο της Θεσσαλονίκης, της περιοχής δηλαδή ανάμεσα στη Μοσυνόπολη και τον Αξιό ποταμό. Η λατινική κυριαρχία στη Θεσσαλονίκη έληξε το 1224, όταν την πόλη κατέλαβε ο δεσπότης της Ηπείρου

Φώτη Κόντογλου «Ο Δοξαπατρίς αγωνίζεται στο Αράκλωβο» (τμήμα τοιχογραφίας, Δημαρχείο Αθηνών). Αναπαράσταση σφοδρότατης και φονικότατης σύγκρουσης όταν, διαδοχικά, οι περιοχές της Πελοποννήσου η μία μετά την άλλη καταλαμβάνονται από τους σιδηρόφρακτους των Γοδεφρείδου Βιλλαρδουίνου και Γουλιέλμου Σαμπλίτ και ιδρύεται η Ηγεμονία της Αχαΐας. Την ηρωική αντίσταση του Δοξαπατρή στους Φράγκους μαρτυρούν λίγοι στίχοι στο «Χρονικό του Μορέως», τους οποίους γράφει στον γαλάζιο ουρανό της τοιχογραφίας ο Κόντογλου. Ο Δοξαπατρίς φαίνεται πως αντιστάθηκε γενναία στο μικρό οχυρό κάστρο του Αράκλωβου, που κυριαρχούσε σε κάποιο από τα περάσματα των αρκαδικών βουνών, και ο ηρωισμός του προκάλεσε εντύπωση. Οι συντάκτες της Αραγωνικής παραλλαγής του «Χρονικού» λένε πως κανένας δεν μπορούσε να σηκώσει το ρόπαλό του. Τοπική παράδοση διατήρησε το θάρρος της κόρης του, που προτίμησε να πεθάνει πέφτοντας από το κάστρο παρά να πέσει στα χέρια των Σταυροφόρων. Η παράδοση διατηρήθηκε, ώστε τον περασμένο αιώνα ο Δημήτριος Βερναρδάκης (Μυτιλήνη 1833-1907) να αντλήσει έμπνευση γράφοντας το ρομαντικό δράμα «Μαρία Δοξαπατρή» (Μόναχο 1858), με τραγική ηρωίδα την αγνή κόρη (φωτ.: «Φώτης Κόντογλου» του Νίκου Ζία, εκδ. «Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος», 1991).

Η μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, σε μικρογραφία από το χειρόγραφο περιηγητικό έργο του Ιππότη Konrad von Grünemberg (1486). Οι Ιωαννίτες Ιππότες, ένα τάγμα θρησκευτικο-στρατιωτικό, εμφανίζονται στους Αγίους Τόπους πριν από την Πρώτη Σταυροφορία. Το 1309, αφού έχασαν κάθε στρατιωτικό έρεισμα σε Παλαιστίνη και Συρία, κατέλαβαν και δημιούργησαν με κέντρο τη Ρόδο ένα ιδιάιότυπο κράτος. Τη διοίκηση του τάγματος και του κράτους είχε ο Μεγάλος Μάγιστρος, πλαισιωμένος από ένα συμβουλευτικό σώμα, που μέλη του ήταν οι αρχηγοί των «Γλωσσών», δηλαδή των εθνικών ομάδων στις οποίες ανήκαν τα μέλη του τάγματος. Το 1522, με ισχύ πάνω από 200 χρόνια, το ιπποτικό κράτος παραδόθηκε στους οθωμανούς και έμεινε στα χέρια τους μέχρι το 1912. Τότε κατελήφθη, ως Δωδεκάνησος πλέον, από τους Ιταλούς. Από την πρώτη κιόλας φάση, τα ιπποτικά μνημεία προσέλκυσαν το ενδιαφέρον της Ρώμης και άρχισε να λειτουργεί ένας προπαγανδιστικός μηχανισμός –στο Μεσοπόλεμο έφτασε στο απόγειό του– ιδεολογικής επένδυσης της ιταλικής κατοχής. Δημοσιεύματα κάθε είδους κυκλοφορούσαν στην Ιταλία, με μοναδικό σκοπό να αποδείξουν ότι οι Ιταλοί στρατιώτες συνέχιζαν στη Ρόδο και τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα τα ένδοξα κατορθώματα των συμπατριωτών τους Ιπποτών του τάγματος του Αγίου Ιωάννη των Ιεροσολύμων. Η προπαγάνδα έφτασε σε τέτοιο σημείο, ώστε αξιωματικοί του στρατού κατοχής να υποστηρίζουν ως επικείμενη την προσάρτηση των νησιών με βάση την κληρονομιά των τίτλων των Ιπποτών της Ρόδου από τον Οίκο της Σαβοΐας (!). Ο απόηχος, λοιπόν, των Σταυροφόρων, όπως στο παράδειγμα της Ρόδου, ιστορικά δεν έσβησε. Φτάνει, τουλάχιστον στον ελλαδικό χώρο στον οποίο επιβιώνει και γλωσσικά, ως τα μέσα του 20ού αι. (φωτ.: Ζαχαρίας Τσιρπανλής, «Ανέκδοτα έγγραφα για τη Ρόδο και τις Νότιες Σποράδες από το αρχείο των Ιωαννιτών Ιπποτών, 1421–1453» Ρόδος, 1995).

Το φρούριο του Χλεμουσιού (Castel Tornese). Αποψη του εσωτερικού από ανατολικά. Χτίστηκε από τον Γοδεφρείδο Βιλλαρδουίνο, ανιψιό του χρονικογράφου της Δ' Σταυροφορίας. Είναι από τα λίγα που κτίστηκαν από την αρχή σε θέσεις που έκριναν σημαντικές οι Φράγκοι. Για την κατασκευή του χρησιμοποιήθηκε υλικό που βρέθηκε επί τόπου ή μεταφέρθηκε από γειτονικές περιοχές. Για την οικοδόμησή του εργάστηκαν ανειδίκευτοι ντόπιοι τεχνίτες. Τα ερείπια του φρουρίου σώζονται πάνω από το χωριό Κάστρο, κοντά στην Κυλλήνη της Ηλείας (φωτ.: Χάρης Δρακόπουλος).

Σε μικρή απόσταση, ΒΔ της αρχαίας Στυμφάλου, στο χωριό Στυμφαλία Κορινθίας, υψώνονται τα ερείπια της φραγκικής μονής του Ζαρακά, του τάγματος των κιστερκιανών μοναχών (αρχές του 13ου αι.). Από το συγκρότημα του μοναστηριού σώζονται τα ερείπια της μεγάλης εκκλησίας και ένας πύργος, στο ισόγειο του οποίου υπήρχε η είσοδος του μοναστηριού (φωτ.: Αγγ. Πανοπούλου).

Θεόδωρος Αγγελος. Το 1387, ύστερα από τετράχρονη πολιορκία, η Θεσσαλονίκη καταλήφθηκε από τους Τούρκους, αλλά το 1403 ανακτήθηκε από τους Βυζαντινούς. Μετά είκοσι χρόνια παραχωρήθηκε με τη συγκατάθεση του πληθυσμού στους Βενετούς έως το 1430, οπότε την κατέλαβαν οριστικά οι Τούρκοι.

Κεντρική Ελλάδα

Στην Κεντρική Ελλάδα, τη Λάρισα και την περιοχή του Αλμυρού

κατέλαβε ο Γουλιέλμος Λαρισιαίος, το Βελεστίνο αποτέλεσε φέουδο του Γερμανού κόμη Βερτόλδου, ενώ λίγο νοτιότερα ιδρύθηκαν η Μαρκιωνία της Βοδονίτσας (σημ. Μενδενίτσα) και η Βαρωνία των Σαλώνων. Η Αττική, η Βοιωτία, η Μεγαριδα και αργότερα το Αργος και το Ναύπλιο αποτέλεσαν το Δουκάτο των Αθηνών. Στη συνέχεια όμως η Θήβα έγινε φέουδο της οικογένειας των Σεντ Ομέρ. Το 1311 οι Καταλανοί μισθοφόροι του Βυζαντινού Κράτους έγιναν

κυρίαρχοι της Θήβας και της Αθήνας, ιδρύοντας δύο κρατίδια. Πρωτεύουσα του Δουκάτου των Αθηνών ορίστηκε η Θήβα και ενός βορείου καταλανικού Δουκάτου η πόλη των νέων Πατρών (Υπάτη). Εξαιτίας εσωτερικών και εξωτερικών συγκρούσεων τα καταλανικά κρατίδια περιορίστηκαν εδαφικά και το 1381 κυρίαρχος της περιοχής έγινε ο Φλωρεντινός Νέριος Ατσαγιόλι. Οι Ατσαγιόλι, που επανασύστησαν την ορθόδοξη αρχιεπισκοπή και ενίσχυσαν την ελληνι-

κή γλώσσα, κυβέρνησαν μέχρι το 1456, οπότε η Αθήνα καταλήφθηκε από τους Τούρκους.

Η Εύβοια, εκτός από τον Ωρεό και την Κάρυστο, που σύμφωνα με την Partitio ανήκαν στους Βενετούς, διαιρέθηκε σε κλήρους και μοιράστηκε σε τρεις ευγενείς από τη Βερόνα. Στη συνέχεια το 1211 η Βενετία έγινε επικυρίαρχος του νησιού και μετά τη βενετοβυζαντινή συνθήκη του 1342 άρχισε η σταδιακή επέκταση της βενετικής κυ-

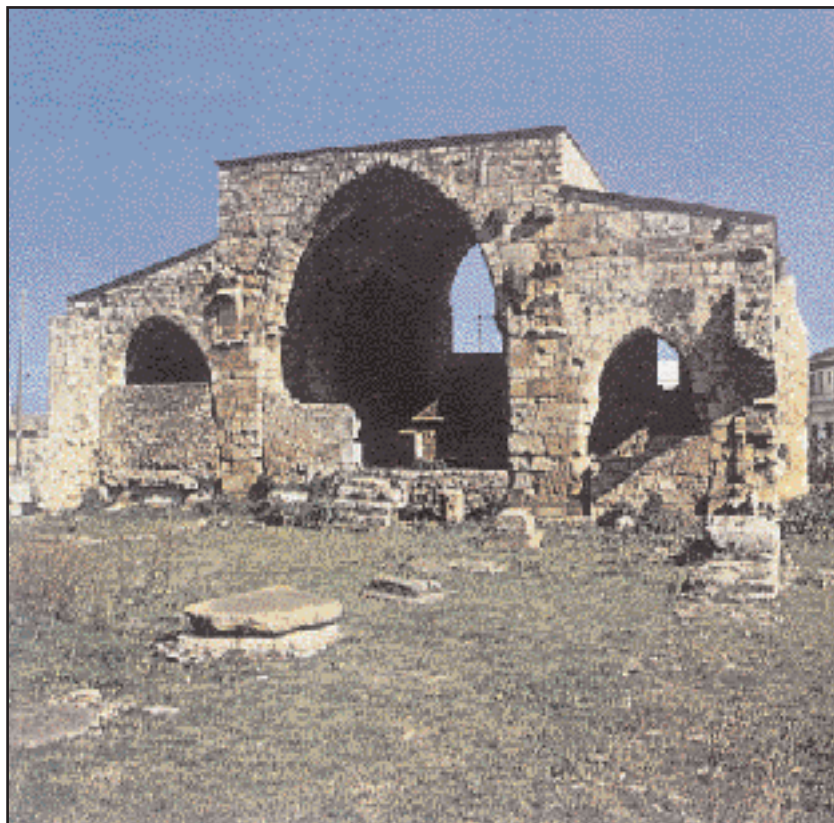
Συνέχεια στην 24η σελίδα

Συνέχεια από την 23η σελίδα
 ριάρχιας που ολοκληρώθηκε το 1392. Μαζί με την Εύβοια η Βενετία κατέλαβε και τα νησιά Τήνο και Μύκονο. Τελικά το 1470 η Εύβοια καταλήφθηκε από τους Τούρκους.

Πελοπόννησος

Στην Πελοπόννησο, που κατακτήθηκε από τους Γοδεφρείδο Βιλλεαρδουίνο, Γουλιέλμο Σαμπλίτ και στη συνέχεια από το γιο του πρώτου, Γουλιέλμο, ιδρύθηκε το 1205 η Ηγεμονία της Αχαΐας. Το 1209 επίσης ρυθμίστηκαν οι σχέσεις Βιλλεαρδουίνου (ο Γουλιέλμος Σαμπλίτ πέθανε στο μεταξύ) και Βενετίας, η οποία σύμφωνα με την Partitio διεκδικούσε μέρος της Πελοποννήσου. Οι Βενετοί κατέλαβαν τη Μεθώνη και την Κορώνη και εξασφάλισαν εμπορικά προνόμια στις πόλεις και στα λιμάνια της Ηγεμονίας. Μετά όμως τη μάχη της Πελαγονίας (1259) οι Φράγκοι αναγκάστηκαν να παραδώσουν στους Βυζαντινούς τη Μονεμβασία, τη Μάνη, το Γεράκι και τον Μυστρά, κάστρα που αποτέλεσαν τον πυρήνα του Δεσποτάτου του Μορέως. Με τη Συνθήκη του Βιτέρμπο (1267) η Ηγεμονία της Αχαΐας πέρασε στα χέρια του βασιλιά της Νεαπόλεως Καρόλου Α' Ανδεγαυού, εγκαινιάζοντας την ανδεγαυική κυριαρχία στην Πελοπόννησο (1278-1383).

Στα μέσα του 14ου αι. εγκαταστάθηκε στην Πελοπόννησο και η φλωρεντινή οικογένεια των Ατσαγιόλι. Ολόκληρη αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από αστάθεια. Οι τελευταίοι Φράγκοι ηγεμόνες δεν μπόρεσαν να αντισταθούν στις πιέσεις των Βυζαντινών και μέχρι το 1432 ολόκληρη η Πελοπόννησος (εκτός από τις βενετικές κτήσεις της Μεθώνης, της Κορώνης, του Ναυπλίου και του Αργους) ανήκε πάλι στους Έλληνες. Ομως το Δεσποτάτο του Μορέως ακολούθησε την τύχη της υπόλοιπης Ελλάδας και το 1460 υπέκυψε

Μετά την Τέταρτη Σταυροφορία έφτασαν στον ελληνικό χώρο τα δυτικά μοναχικά τάγματα: οι δομινικανοί, οι φραγκισκανοί, οι κιστερκιανοί, οι βενεδικτινοί και οι μινωριτες μοναχοί. Την εγκατάστασή τους μαρτυρούν τα λίγα εκκλησιαστικά μνημεία –μοναστήρια και ναοί– που λείψανά τους έχουν διασωθεί με τη χαρακτηριστική δυτική αρχιτεκτονική, όπως η γοθτική εκκλησία της Αγίας Σοφίας στην Ανδραβίδα της Ηλείας (μέσα 13ου αι.), έδρα δομινικανών μοναχών (φωτ.: «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», Εκδοτική Αθηνών)

στους Τούρκους, οι οποίοι στη συνέχεια κατέλαβαν και τις βενετικές κτήσεις: το 1463 το Αργος, το 1500 τη Μεθώνη και την Κορώνη και το 1540 το Ναύπλιο και τη Μονεμβασία.

Αιγαίο

Τα νησιά του Αιγαίου, Λήμνος, Σκύρος, Λέσβος, Χίος, Σάμος, Κως, Σαμοθράκη και Τήνος, σύμφωνα με την Partitio, περιήλθαν στον Λατίνο αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης. Η Βενετία πήρε την Ανδρο, την Αίγινα και τη Σαλαμίνα, ενώ το μεγαλύτερο μέρος των Κυκλάδων, τα

Δωδεκάνησα, εκτός της Ρόδου, και τις Σποράδες μοιράστηκαν οι υπόλοιποι σταυροφόροι. Η Γαληνοτάτη όμως έδωσε το δικαίωμα σε υψηλούς της να καταλάβουν τα νησιά του Αιγαίου, καταβάλλοντας επικυριαρχικό τέλος στον Λατίνο αυτοκράτορα. Επικεφαλής του κατακτητικού σχεδίου ήταν ο Μάρκος Σανούδος, που κατέλαβε τα νησιά Νάξο, Πάρο, Αντίπαρο, Μήλο, Ιο, Κύθνο και Σίφνο, τα οποία οργανώθηκαν σε δουκάτο με πρωτεύουσα τη Νάξο, ενώ ο Σανούδος έλαβε τον τίτλο του δούκα της Νάξου ή του Αρχιπελάγους. Άλλοι Βενετοί ευγενείς κατέλαβαν τα υπόλοιπα νησιά,

όπως οι Γκίζι (Τήνο, Μύκονο, Σκύρο, Σκόπελο, Σκιάθο, Σέριφο, Κέα, Αμοργό), ο Ιάκωβος Μπαρότσι (Σαντορίνη), οι Κουερίνι (Αστυπάλαια), ο Ανδρέας Κορνάρος (Κάρπαθο), ο Λεονάρδος Φόσκολος (Ανάφη), ο Μαρίνος Δάνδολος (Ανδρο) και ο Φιλόκαλος Ναβιγκαγιόζο (Λήμνο). Τη Χίο μεταξύ των ετών 1307-1309 κατέλαβε ο Γενουάτης Βενέδικος Ζακκαρία. Από το άλλο μέρος οι Γενουάτες απέκτησαν το προάστιο της Κωνσταντινούπολης Γαλατά και την περιοχή της Κριμαίας. Η Ρόδος το 1309 καταλήφθηκε από τους ιππότες του Τάγματος του Αγίου Ιωάννη.

Στα νησιά του Αιγαίου η λατινοκρατία διατηρήθηκε σε γενικές γραμμές μέχρι τα μέσα του 16ου αιώνα. Η τουρκική επέκταση στο Αιγαίο είχε ως αποτέλεσμα τη σταδιακή κατάλυση της λατινικής κυριαρχίας. Το 1537 οι Τούρκοι κατέλαβαν τη Σέριφο, την Αστυπάλαια, την Πάρο, την Κέα και τη Μύκονο. Το 1538 τις Σποράδες και τη Σκύρο. Το 1522, μετά πεντάμηνη πολιορκία, οι ιππότες του Τάγματος του Αγίου Ιωάννη αναγκάστηκαν να παραδώσουν τη Ρόδο και τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα στους Τούρκους. Ο τελευταίος δούκας του Αρχιπελάγους, Ιάκωβος Δ' Κρίσπο, εκθρονίστηκε το 1566 από τους Τούρκους και αντικαταστάθηκε με τον Εβραίο Ιωσήφ Νάζη. Τελικά το 1579 τα νησιά προσαρτήθηκαν οριστικά στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η Μυτιλήνη και η Χίος που κατέχονταν από τις γενουτικές οικογένειες των Κατιλουζί και Τζουσιανιάνι καταλήφθηκαν από τους Τούρκους το 1462 και το 1566 αντίστοιχα.

Κύπρος – Κρήτη

Το 1192 ο βασιλιάς της Αγγλίας Ριχάρδος Α' Λεοντόκαρδος, που είχε καταλάβει την Κύπρο κατά την Γ' Σταυροφορία, την παραχώρησε στον πρώην βασιλιά του λατινικού βασιλείου των Ιεροσολύμων, Γκιντε Λουζινιάν. Η δυναστεία των

Το λατινικό αββαείο του Μπέλλα Πάις στην κατεχόμενη σήμερα περιοχή της Κερύνειας. Είναι από τα σημαντικά γοθτικά μνημεία της Κύπρου αλλά και της Αν. Μεσογείου. Ιδρύθηκε επί βασιλείας Αμαλρίχου ντε Λουζινιάν (1200) από μοναχούς του Αγ. Αυγουστίνου που έφτασαν από την Παλαιστίνη μετά την πτώση της Ιερουσαλήμ (1187). Ο Ούγο Α' ντε Λουζινιάν, βασιλιάς της Κύπρου και των Ιεροσολύμων (1205-1218), εξωράισε το αββαείο και παραχώρησε πολλά προνόμια και δικαιώματα. Στην περίοδο της φραγκοκρατίας, ο δογματισμός και η αυθαιρεσία του λατινικού κλήρου οδήγησε σε ακρότητες. Αποσκοπούσε στην υποταγή και αφομοίωση της ορθόδοξης κυπριακής Εκκλησίας. Στις παράλογες αξιώσεις του λατινικού κλήρου, όπως ο όρκος υποταγής τον οποίον οι Κύπριοι επίσκοποι υποχρεώονταν να δώσουν στον Λατίνο επίσκοπο, αντιδρούσαν με εξεγέρσεις συμπαράστασης τα λαϊκά στρώματα του κυπριακού πληθυσμού. Απόμακρη και απομονωμένη η Κύπρος, έμμενε πάντα στο έλεος των κατακτητών (φωτ.: Κάτια Χριστοδούλου).

Ο Μιχαήλ ο Χωνιάτης, λόγιος και άριστος γνώστης των κλασικών γραμμάτων, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα ως νέος μητροπολίτης πιθανότατα το 1182. Ενδιαφέρθηκε για το ποίμνιό του και αγωνίστηκε να το απαλλάξει από φορολογικά βάρη. Το 1203 υπερασπίστηκε την Ακρόπολη εναντίον του Λέοντα Σγουρού, ο οποίος υποχώρησε χωρίς να την κυριεύσει, πυρπόλησε όμως και λεηλάτησε την κάτω πόλη. Τελικά το 1204 ο Χωνιάτης αναγκάστηκε να παραδώσει την Αθήνα στους Φράγκους. Πέθανε αυτοεξόριστος στην Κέα μετά τον Μάρτιο του 1222 (Μιχαήλ Χωνιάτης, από τοιχογραφία στον Άγιο Πέτρο Καλυβίων Κουβαρά).

Λουζινιάν βασιλέψε στο νησί τριακόσια χρόνια. Κατά τη διάρκεια της φραγκοκρατίας, τα κυπριακά εδάφη χωρίστηκαν σε φέουδα, ο αγροτικός πληθυσμός διαιρέθηκε σε τρεις τάξεις. Η λατινική εκκλησία σφετερίστηκε την περιουσία της ορθόδοξης και τους επισκοπικούς θρόνους επιβλήθηκαν Λατίνοι αρχιερείς. Το 1489 η Βενετία ανάγκασε την τελευταία βασίλισσα της Κύπρου Αικατερίνη Κορνάρο να παραιτηθεί και να της παραδώσει το νησί. Η βενετική κυριαρχία στην Κύπρο διατηρήθηκε, χωρίς ουσιαστικές αλλαγές στο κοινωνικό και θρησκευτικό καθεστώς, μέχρι το 1570, οπότε το νησί καταλήφθηκε από τους Τούρκους.

Λίγο πριν από την πτώση της Κωνσταντινούπολης στους Λατίνους, ο Αλέξιος Α' Αγγελος παραχώρησε την Κρήτη στον Βονιφάτιο τον Μομφερρατικό για να εξασφαλίσει τη βοήθεια των σταυροφόρων. Ο τελευταίος όμως πούλησε μυστικά την Κρήτη στους Βενετούς, της οποίας μέρος το 1206 είχαν καταλάβει οι Γενουάτες. Ακολούθησε πόλεμος ανάμεσα στις δύο ναυτικές πόλεις που κράτησε έως το 1211 με νίκη της Βενετίας. Η βενετική κυριαρχία διατηρήθηκε στο νησί μέχρι το 1669. Στη διάρκεια του 13ου αι. οι Βενετοί ενίσχυσαν το λατινικό στοιχείο με σειρά αποικισμών. Η γη δημεύτηκε και παραχωρήθηκε στους Λατίνους φεουδάρχες και στη λατινική εκκλησία. Το νησί που μέχρι τις αρχές του 14ου αι. είχε διαιρεθεί σε έξι τμήματα, τα «σεξτέρια» (εκκλημάρια), στη συνέχεια χωρίστηκε σε τέσσερα διαμερίσματα, που αντιστοιχούσαν περίπου στους τέσσερις σημερινούς νομούς. Και εδώ απομακρύνθηκαν οι ορθόδοξοι επί-

Οι οχυρώσεις του Ακροκόρινθου. Η μόνη αντίσταση που εκδηλώθηκε εναντίον των Λατίνων ήταν του Λέοντα Σγουρού, άρχοντα του Ναυπλίου, ο οποίος είχε αποστατήσει πριν από το 1204 και κατόρθωσε να καταλάβει τις περιοχές της βορειοανατολικής Πελοποννήσου, της Βοιωτίας και της κεντρικής Εύβοιας. Μετά την ήττα του όμως από τους Δυτικούς στις Θερμοπύλες υποχώρησε και οχυρώθηκε στον Ακροκόρινθο. Η αντίσταση του Ακροκόρινθου κράτησε αρκετό χρονικό διάστημα, τελικά όμως το φρούριο καταλήφθηκε από τους Φράγκους, ενώ ο Σγουρός προτίμησε τον θάνατο πέφτοντας έφιππος από τα τείχη στους απόκρημνους βράχους (φωτ.: «Κάστρα της Πελοποννήσου» εκδ. «ΑΔΑΜ»).

σκοποι και εγκαταστάθηκαν στη θέση τους Λατίνοι: απαγορεύτηκε ακόμα η χειροτονία ορθόδοξων ιερέων. Οι Βενετοί συνάντησαν όμως την αντίσταση του πληθυσμού, κυρίως των μεγάλων βυζαντινών οικογενειών. Από το 1211, που επαναστάτησε η οικογένεια των Αγιοστεφανιτών, συνέχεια ξεσπούσαν επαναστάσεις, με μεγαλύτερη εκείνη του Αλέξιου Καλλέργη (1282-1299).

Ιόνιο

Τα νησιά του Ιονίου δεν είχαν κοινή μοίρα. Η Κέρκυρα σύμφωνα

με την Partitio είχε περιέλθει στη Βενετία. Το 1215 όμως ο Μιχαήλ Β' Δούκας, δεσπότης της Ηπείρου, απέσπασε τον νησί από τους Βενετούς. Η βυζαντινή κυριαρχία καταργήθηκε το 1258/9 όταν η Κέρκυρα παραχωρήθηκε ως προίκα στον Μαμφρέδο, γιο του βασιλιά της Σικελίας, Φρειδερίκου Β'. Μετά τον θάνατο του Μαμφρέδου το νησί περιήλθε στους Ανδεγαυούς από το 1267 έως το 1386. Η Βενετία το 1386 κατάφερε να πείσει τους κατοίκους να της παραδώσουν το νησί, αναγνωρίζοντας τα προνόμια που τους είχαν δώσει

Οι Λατίνοι δυνάστες των ελληνικών περιοχών εξακολουθούσαν να χρησιμοποιούν το οικόσημά τους που συνήθως τα τοποθετούσαν στα υπέρθυρα ή στους τοίχους των φρουρίων, των εκκλησιών και των σπιτιών τους. Στην Πλάκα της Μήλου σώζεται το οικόσημο της Κασσάνδρας Σανούδου (γύρω στα 1286), μέλους της οικογένειας των Σανούδων που ίδρυσε το Δουκάτο του Αιγαίου (φωτ.: Κ. Λιόντης).

παιλιότερα οι Βυζαντινοί και οι Ανδεγαυοί. Την ίδια ιστορική πορεία με την Κέρκυρα είχαν και οι Παξοί.

Το 1185 η Κεφαλονιά, η Ζάκυνθος και η Ιθάκη καταλήφθηκαν από τον πειρατή Μαργαριτώνη και στη συνέχεια το 1195 πέρασαν στην οικογένεια των Ορσίνι, οι οποίοι ίδρυσαν την «Παλατινή Κομητεία Κεφαλληνίας και Ζακύνθου». Στις αρχές του 14ου αι. οι Ορσίνι κατέλαβαν και την Ηπειρο. Από το 1335 μέχρι το 1357 τα νησιά ανήκαν στους Ανδεγαυούς και έπειτα στην οικογένεια των Τόκκων, που επεκτάθηκαν στη Στερεά και την Ηπειρο. Μετά την κατάλυση του Δουκάτου των Τόκκων από τους Τούρκους, σταδιακά τα νησιά περιήλθαν στους Βενετούς.

Η Λευκάδα, που κατά τον 13ο αι. ανήκε στο Δεσποτάτο της Ηπείρου, στα τέλη του ίδιου αιώνα παραχωρήθηκε στον Ιωάννη Ορσίνι. Από το 1331 έως το 1343 καταλήφθηκε από τον έκπτωτο δούκα των Αθηνών Γουαλτέριο τον Βριέννιο. Το 1355 η Λευκάδα μαζί με τη Βόνιτσα περιήλθε στον Βενετό Γρατιανό Τζώρτζη και μετά τον θάνατό του, το 1362, οι Λευκαδίτες παρέδωσαν το νησί στον Λεονάρδο Α' Τόκκο. Η κυριαρχία των Τόκκων κράτησε μέχρι το 1479, οπότε οι Τούρκοι κατέλαβαν το νησί.

Τα Κύθηρα στα τέλη του 12ου αι. ανήκαν στην οικογένεια των Ευδαιμονογιάννηδων. Αλλά το 1204 το νησί μαζί με τις υπόλοιπες πελοποννησιακές κτήσεις κληρώθηκε στη Βενετία. Το 1207/09 περιήλθε στον Βενετό ευγενή Μάρκο Βενιέρ, που διοίκησε με διακοπή -κατέλαβαν πάλι την εξουσία οι Ευδαιμονογιάννηδες- μέχρι το 1366, οπότε πέρασε στη βενετική κυριαρχία. Τα Αντικύθηρα, τέλος, από τον 13ο έως το 17ο αι. διοικούσε η βενετική οικογένεια των Βιάρο.

Σταδιακά στους Οθωμανούς

Είδαμε ότι σταδιακά μέχρι τα μέσα του 16ου αι. οι λατινοκρατούμενες περιοχές περνούσαν στην οθωμανική κυριαρχία. Εξαιρεση αποτέλεσαν ορισμένα νησιά του Αιγαίου (Κύθνος, Σίφνος, Κίμωλος), η Κρήτη και η Τήνος, που καταλήφθηκαν από τους Τούρκους το 1617, το 1669 και το 1714 αντίστοιχα. Με τον έκτο βενετοτουρκικό πόλεμο (1684-1699) η Βενετία ανέκτησε τη Λευκάδα, περιοχές της νοτιοδυτικής ηπείρου της Ακαρνανίας και την Πελοπόννησο. Η βενετική κυριαρχία στην τελευταία διατηρήθηκε ως το 1715, οπότε κατακτήθηκε οριστικά από τους Τούρκους. Στα τέλη του 18ου αι. η Βενετία κατείχε μαζί με τα νησιά του Ιονίου, τις ηπειρωτικές πόλεις Βουθρωτό, Πάργα, Πρέβεζα, καθώς και τη Βόνιτσα στη νότια ακτή του Αμβρακικού. Οι κτήσεις αυτές με τη Συνθήκη του Κάμπο-Φόρμιο (1797) και την κατάλυση της Βενετικής Πολιτείας πέρασαν στον έλεγχο της Γαλλικής Δημοκρατίας.